

העלון לעורך התורני

בסייעתא דשמיא

פרשת משפטים ♦ גליון 4

שיחת עורכים

מתוך דיון שעלה בפורום לעורכים תורניים 'הכתב והמכתב'

☪☪☪

מה מתכוונים כשאומרים 'עריכה לשונית'?

מה מתכוונים כשאומרים 'האם אתה בקי בעריכה לשונית'? בשאלה הזו דנו העורכים החשובים לפני מספר שבועות. אז היה הסבר כזה - מפורט ורהוט: עריכת תוכן - אתה מקבל חומר לא מסודר ולא בהיר. והתפקיד שלך זה לכתוב אותו באופן שיהיה מובן, מסודר ובהיר. עריכת לשון - החומר כבר מסודר ומובן, אבל כתוב בשפת דיבור או בלשון עממית, או למשל סיפור שכתוב בשפה יבשה, ואתה צריך לשפר את הלשון שתהיה מכובדת או ספרותית או כתובה בצורה מעניינת. אחת הנפק"מ ביניהם היא, שעורך תוכן נדרש ללמוד ולהבין היטב את הטקסט שאותו עורך, לעומתו עורך לשון אינו נדרש לזה ובוודאי שלא להתעמק בדברים. הוא עובד מהר על הטקסט ורק משפר את הלשון.

אך היה מי שכתב כך: אני חושב שאם תפנה ל 10 מכונים ותשאל את כולם מה זה עריכה לשונית, תקבל תשובות שונות. והיה מי שענה על זה כך: יתכן שכל מכון ומתווך יגדיר אחרת. אבל גם עצם ההגדרה של תפקידו של העורך כל אחד יגדיר אחרת. עורך לשוני לא הומצא בבית מדרשנו בשנים האחרונות, אלא הוא מושג גם בעולם הכללי וגם הוא עצמו מחולק הלאה [ולכן אולי אצלנו לא מוגדר מספיק].

והוסיפו לכתוב על זה כך: אכן ישנם כאלו לקוחות שמבלבלים בין המושגים, אבל ככל הנראה זה מחמת שהם עצמם לא כ"כ מבינים במושגי העריכה. בגדול עריכה לשונית מתמקדת בפן התחבירי/הדקדוקי של הטקסט תוך היצמדות לתוכן הנכתב, ועריכת התוכן כוללת הרבה מעבר לזה. בדרך כלל עריכת התוכן כוללת בתוכה כתיבה תקינה כך שהעריכה הלשונית כמעט נעשית מאליה, כיום ישנם עורכי תוכן שאינם מדקדקים בלשונם, ובפועל יש פיצול מסוים בין שני התפקידים. אני מוסיף: גם כשיש עורך תוכן מצויין צריך בדבר"כ הגהה [אולי לא עורך לשוני], כי כשמתמקדים בתוכן קשה לוודא שהנוסח הסופי מושלם.

אבל היה מי שכפר הכל וכתב כך: בעיקרון זה מושגים שלדעתי המכונים/המתווכים המציאו, כי כל אחד שעורך תוכן עורך גם את הלשון. אך בכל זאת הסתייג וכתב: עריכה לשונית לפי מה שידוע לי זה אומר שהתוכן בסדר ורק צריך לבדוק שאין טעויות דקדוק ולשון, וגם שבדרך כלל כשאומרים 'עריכה לשונית' אין לעורך יד חופשית להוויז מיקום של קטעים וכדומה.

וענה לו אחר: הם ממש לא המציאו. יש מקומות שאחרי העריכת תוכן מוסרים לעורך לשון. לגבי תיקון טעויות דקדוק, זה נקרא: הגהה.

והיה אחד שכתב בסגנון כזה: פעמים, כשאומרים 'עריכת תוכן' מתכוונים גם להתערבות של העורך בתוכן, כמו הוספת ראיות, סיפורים, שאלות. זה אמנם לא 'כתיבת תוכן' אבל כולל התערבות יותר משמעותית מאשר 'עריכה לשונית' שבה התוכן ומבנה התוכן נותר בצורתו המקורית ונערך רק מבחינה לשונית.

ובסופו של דבר היה את התכל'ס שכתב כך: זה משנה למעיישה בעיקר כשאתה עובד מול לקוח פרטי, שתגדיר לו נכון.

העלון מופץ בעז"ה ביום רביעי בערב. ניתן לשלוח תגובות על הנכתב בגליון עבור מדור 'תגובות הקוראים', עד יום שני בשעה 9 בערב. תגובות שישלחו לאחר מכן לא יתקבלו במערכת.

מדור 'במת ציבור' מיועד לכל עורך המעוניין להאיר ולהעלות נושאים ורעיונות שכדאי שציבור העורכים יתנו עליהם את דעתם. דברים למדור זה ניתן לשלוח עד ליום ראשון 9 בערב. תגובות שישלחו לאחר מכן לא יתקבלו במערכת.

אין המערכת מתחייבת להכניס כל תגובה שהיא, והדבר נתון לשיקול המערכת.

כתובת המייל עבור המדורים הנ"ל: alon.lorech.t@gmail.com

<<< להצטרפות לרשימת התפוצה יש לשלוח מייל ל: alon-lorech-hatorani+subscribe@googlegroups.com >>>

הרהורים מותרים

הפרשה בעין העורך

מצאת החמה עד צאת הנשמה

**מָה הַדָּבָר הַזֶּה אֲשֶׁר אַתָּה עוֹשֶׂה ... מִן בְּקָר
עַד עֶרֶב ... נָבַל תִּבְלַגְם אִתָּה גַם הַעֵם הַזֶּה
אֲשֶׁר עִמָּךְ כִּי כָבֵד מִמֶּךָ הַדָּבָר לֹא תוּכַל
עֲשֹׂהוּ לְבַדְּךָ (יח, יד-יח)**

הפסוקים האלו ממש קראו לי מהחומש...
יתרו לא רק נותן למשה עצה ניהולית – הוא
מציב מראה על הדרך בה העניינים
מתנהלים. מתוך הדברים עולות מספר
תובנות משמעותיות שכדאי לנו כעורכים –
ליישם.

**'מה הדבר אשר אתה עושה' - המבט
מבחוץ**

לפעמים אנחנו שקועים עד הצוואר
בעריכה, ולא שמים לב לדפוסים
שהתקבעו בהם.

חשוב לעצור ולשאול: האם שיטת העריכה
שלי יעילה? לשם כך רצוי לקיים הערכה
תקופתית של שיטות העבודה, ולהיות
פתוחים לקבלת משוב מעורכים אחרים.

'נבול תיבול' - הסכנה שבשחיקה

עומס גבוה הוא מתכון בטוח לשחיקה, איך
נמנעים ממנו?

בשלב ראשון נזהה דפוסי עבודה לא יעילים
שגוזלים זמן יקר. רצוי לעבוד עם טכניקות
שמגבירות מיקוד להקפיד על זמני מנוחה
ולימוד אישי – כדי להטעין את עצמנו
מחדש.

**'לא תוכל עשוהו לבדך' - האצלת
סמכויות**

אין סיבה לעשות הכול לבד!
עורך טוב לא חייב לבצע כל שלב בתהליך
בעצמו – לפעמים עדיף להשאיר משימות
מסוימות לאחרים. לדוגמא: ישנם משימות
שאפשר להעביר הלאה – כמו תמלול או
הקלדה – ולהתמקד במהות העריכה.

נכתב על ידי הרב אברהם דיקמן.

משולחן עורך

מקורות לא מקוריים

כשחיפשתי את חשיבות עלית
המפטיר, מצאתי בהרבה ספרים
שמצטטים את חשיבות עליית
המפטיר, ומביאים לכך ראיה, מכך
שרבו של החתם סופר הגאון רבי
נתן אדלר זצ"ל, היה מקפיד לקבל
כל שבוע את עליית המפטיר.

דרך אגב, ישנו דבר מעניין, שניתן
לשים לב בצורה ברורה, שכל
הספרים הללו מצטטים ממש אותו
דבר, ונראה שכולם ציטטו מאותו
המקור. אבל--- כשמחפשים טוב
יותר, מוצאים שהסיבה לכך שר'
נתן אדלר נהג כך היה בכלל בגלל
סיבה צדדית שאינה קשורה כלל
וכלל לחשיבות העליה.

אז מה כן הסיבה?

הסיבה היא, שהוא אחז, שכשהבעל
קורא קורא את ההפטרה מתוך נביא
הכתוב על הקלף, יש לצאת ידי
חובה ממנו. וכיון שנהגו הציבור
בבית הכנסת שם לקרוא בקול יחד
עם הבעל קורא, לא שמע ר' נתן
אדלר את קולו של הבעל קורא,
ולכן חפץ לעלות תמיד למפטיר כדי
לעמוד על ידו ולשמוע ממנו את
קריאת ההפטרה.

חושבים שהדוגמא הזו היא דבר
נדיר? שזה לא משליך על הכלל?
מוזמנים לכתוב את דעתכם למדור
'תגובות הקוראים'.

חלק נכבד מעבודת העורך התורני
מתמקדת בתחום שנקרא 'חיפוש
מקורות'. הוא נדרש לחפש מה
המקור של הדברים של הרב
המחבר, או מה מקור הציטוט
שהוא מצטט וכדומה.

הצורה הפשוטה למצוא מקור
לציטוט או אימרה, זה חיפוש
ב'אוצר החכמה' או מאגרים דומים,
ולצטט משם מה המקור.

אבל יש דבר חשוב שעל העורך
התורני לדעת!

תמיד - אבל ת-מ-י-ד עליו לחפש
את המקור הראשון או לפחות את
המקור הקדום ביותר שציטט את
מה שהוא מחפש.

ולמה?

כי המציאות העגומה היא,
שבהרבה פעמים יש הלכה או
ציטוט מסוים שמובא בהרבה
ספרים, והרבה מחברי ספרים
[אפילו תלמידי חכמים!] מצטטים
את המאמר ככתבו וכלשונו עם
המקור, בלי לבדוק במקור
'המקורי'. ולפעמים עלולה לצאת
מכך טעות שלעיתים היא מביאה
עד כדי גיחוך, ויותר גרוע מכך
שלפעמים זה גורם שהדברים
מוצאים מהקשרם ממש.

דוגמא לכך נלמד מהמקרה דלהלן:
פעם הוצרכתי לחפש את סדר
חשיבות העליות לתורה.

נכתב על ידי הרב יוסף פרנקל.

זמן ועט

איך מהדירים חיבור?

כשעורך ניגש להדיר חיבור קדום לו, מכתב יד או מדפוס ישן, הוא לומד את הדברים וכמובן מעיר ומאיר בשוליהם. בחקירה ודרישה מדוקדקת ומקיפה בין בתרי החיבור, ניתן לבחון דרך 'עיניו' של המחבר כיצד התייחס לדרכי הוראה ושיטות הכרעה, ולהבין את מעמדם וסמכותם של גדולי הפוסקים בעיניו, ומכאן להבין מהי הגישה הנאותה לעריכת חיבור זה. לצד זאת על העורך להשוות מילים בשפות לע"ז ולעסוק בשינויי נוסחאות ותיקונים על פי כתבי יד, תיקוני טעויות סופרים ודפוסים, פיסוק נכון, ועוד כהנה וכהנה.

ומה עושים כשנראית טעות בסברתו של המחבר, או במקורותיו?

הרצוי הוא לבחון כל פרט מדבריו בעין הביקורת וללא נגיעות, ובמידת הצורך להעיר בדרך כבוד על דברים שאינם מובנים או נראים כשגגה שיצאה מלפניו. ברם, לעיתים העורך 'נגוע' ומשוחד בדברי המחבר, בפרט כשהמהדיר הוא צאצאו או מעריצו ומוקיר זכרו, ואז ישתמש ב'אקרובטיקה פלפולית' מסובכת כדי להצדיק את דבריו וליישבם בכל אופן שיוכל, זאת מתוך גישה תורנית המקדשת גם את האומר ולא רק את הנאמר, ומתוך רצון לקיים בו בחינת 'הצדיקו את הצדיק'. יצדדים לכאן ולכאן.

עם זאת, אין לשכוח שהלומד הסובייקטיבי, כביכול, מונע בעצם מרגשי קודש המובילים אותו להגן על כבוד התורה של הדעה שאותה הוא מברר, בפרט במקרה שמדובר בזקנו או בדמות שאת כתביה הוא מהדיר, והסתכלותו אינה חיצונית ו'יבשה'. לטוב ולמוטב. כך נהגו גם גדולי ישראל, דווקא מתוך הגישה של 'אלו ואלו דברי אלוקים חיים' – כמובן כל זמן שהדבר אינו מופקע מהבנה, וכלשונו של ענקי תורה: 'ויען שאני מגזע רש"י יגעת ליישב דברי רש"י על נכון' (שו"ת נודע ביהודה מהדו"ת יו"ד סימן רא). 'ודרכי תמיד להפוך בזכותא דרב הש"ך באשר מזרעיה דש"ך קאתינא' (שו"ת אבני נזר יו"ד סימן תסח אות ה). 'ומחמת שמיוצאי ירכו אני החיוב עלי ליישב דבריו' (שו"ת דברי חיים אה"ע סימן ג).

העריכה בהלכה

לומר או לכתוב דבר בשם אומר?

נציג כאן כמה נקודות בענין אמירת או כתיבת דבר בשם אומר. א. האם יש חובה לומר דבר בשם אומר, או שזה ענין מוסרי בעלמא? ב. האם יש חובה לכתוב דבר תורה בשם אומר, כשהכתוב הוא רק ליקט וסידר מאמר תורני, ולא חידש בו משלו דבר תורה? ג. כשהחכם לא רוצה שיאמרו בשמו האם יש חובה לומר בשם אומר? ד. כשיש חשש שאם יכתוב את הדבר תורה בשם אומר, זה יגרום זילזול באומר, הן מצד התוכן, או לפעמים הרעיון לא מתאים לקהל זה וכדומה, האם יש חובה לומר בשם אומר? ה. באופן שכותב המאמר לא יכול לכתוב בשם אומר, משום ששיודע שיש מתנגדים לאישיות שאמרה את הרעיון התורני, או שהכותב לא מקובל על מגזר מסויים וכדומה, האם יש חובה לכתוב את המאמר בשם אומר?

כתב המגן אברהם (אורח חיים סימן קנ"ו ס"ק ב) וז"ל "כל שאינו אומר דבר בשם אומר עובר בלאו", עכ"ל. הרי שדין זה חובה הוא. וכתב ב"שערי תשובה" (שם) שבשו"ת "בית אפרים" (סי' י"ח) כתב שמקור הדברים מתנחומא (פרשת במדבר) וז"ל "א"ר חזקיה בשם רבי יוחנן, כל שאינו אומר דבר בשם אומר, עליו הכתוב אומר (משלי כ"ב כ"ב) אל תגזול דל".

מקור הדין שיש חובה לומר דבר בשם אומר, מובא בגמ' בגמ' (שקלים ז: יבמות צ"ו: בכורות ל"א): אמר רב יהודה אמר רב מאי דכתיב "אגורה באהלך עולמים" וכי אפשר לו לאדם לגור בשני עולמים, אלא שדוד המלך ע"ה אמר דוד לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם יהי רצון שיאמרו דבר שמועה מפי בעוה"ת, דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, כל ת"ח שאומרים דבר שמועה מפיו בעולם הזה שפתותיו דובבות בקבר. אמר ר' יצחק בן זעירא ואיתמא שמעון נזירא, מאי קראה "וחכך כיון הטוב הולך לדודי למישרים דובב שפתי ישנים", ככומר של ענבים, מה כומר של ענבים כיון שמניח אדם אצבעו עליו מיד דובב, אף תלמידי חכמים כיון שאומרים דבר שמועה מפיהם בעוה"ת שפתותיהם דובבות בקבר: והגמ' במסכת שקלים שואלת מה הנאה לו? בר נזירא אמר, כהדין דשתי קונדיטון רבי יצחק אמר כהדין דשתי חמיר עתיק אף על גב דשתי ליה, טעמא בפומא.

ובהקדמה לספר "יגדיל תורה", הביא בשם הגאון החסיד רבי יצחק דוד אלתר שליט"א בשם אביו האדמו"ר מגור בעל ה"פני מנחם" זצ"ל שאמר פרפרת נאה, שהחילוק בין קונדיטון ליינ ישן הוא, שקונדיטון אין לו חידוש משלו, זה תערובת של מיני פירות ומשקים שנעשה מהם דבר ערב וטעים, כעין אוסף דברי תורה ללא חידוש מיוחד. משא"כ יין ישן יש לו חידוש משלו, הוא נעשה משובח וערב בכחו האישי, אם כן שאלתינו אם יש חובה לומר בשם אומר בסידור מאמר תלוי בהגדרת האמוראים הנ"ל.

כתב ב"שערי הלכה ומנהג" (או"ח סי' ק"ב), וכ"ש אם יודע שאין החכם חפץ שיתפרסם שמו שאסור לו להזכיר שמו, ובתולדות יעקב שם שכמו"כ אם החכם רוח חכמים לא היתה נוחה הימנו אין חייב להזכיר שמו.

כתבו הפוסקים שמטרת וענין לומר דבר בשם אומר, הוא משום כבוד תורה, וכבוד האומר את החידוש, אם כן כשיש כאן חשש שיהיה לו בזיון אין כל צורך לומר בשמו. וכן כשאי אפשר לומר דבר תורה משמו, במקום מסויים, כגון מקום חסידי שלא מתאים לומר שם רעיון בשם רב ליטאי וכן להיפך, מכיון שאין כאן ריבוי כבוד לאומר, אין חובה לומר בשם אומר.